Szemle

Botos Katalin

Demokrácia-e még Amerika?

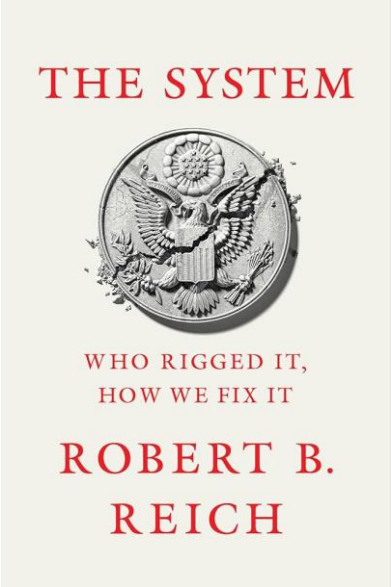

Robert Reich
The System
Who Rigged It and How We Fix It

Alfred A. Knopf
New York, 2020
224 oldal

Robert Reich munkásságát már évtizedek óta figyelemmel követem. A rendszerváltás után, 1991-ben jelent meg a *The Work of Nations* című könyve, amely a 21. századra való felkészülés jegyében fogalmazódott meg. 1993–1997 között Clinton elnök munkaügyi minisztere volt. Azóta professzor, szakíró, politikai aktivista. Az első felszólalók között szerepelt, aki élesen felhívta a figyelmet az amerikai dolgozó rétegek relatív elszegényedésére, lemaradására, illetve a megtermelt jövedelem szétosztási rendszerének hiányosságaira. Nem a piacgazdaság megszüntetését, csak működésének igazságosabbá tételét tartja céljának, erre utal egy előző könyvének címe is: „Mentsük meg a kapitalizmust – nem kevesek, hanem mindenki számára." Legutóbbi kiadványában *(The system – who rigged it-and how we fix it)* azt keresi, hogyan lehetne az amerikai gazdasági rendszer működését igazságosabbá tenni.

A szerző ismerteti Martin Gilens és Benjamin Page professzor egy 2014-ben kiadott elemzését, melyben élesen megfogalmazták, hogy *„az USA nem tekinthető demokráciának"*, ugyanis az amerikai tömegeknek szinte semmi hatásuk nincs a kongresszus törvényhozására. Amióta 2010-ben eltörölték a cégek kampánypénz-adományozási korlátját, azóta a politikát még inkább csak a pénz irányítja, s nem az emberek szavazata. Pontosabban: olyan mértékű befolyásolásra van mód e rengeteg pénz segítségével, ami lehetővé teszi a részérdekek államérdekké emelését, a tömegek kijátszását a demokratikus választások fügefalevelével…

Reich azt emeli ki, hogy a szuper gazdagok olyan képzést tudnak gyermekeiknek biztosítani, amelynek segítségével egyenes út vezet a politikai karrierhez, akár bejutást a

Kongresszusbais. Vagyonuk lehetővé teszi, hogy olyan egészségügyi ellátáshoz jussanak, ami csak keveseknek osztályrésze, és egy olyan igazságügyi rendszer működését teszik lehetővé, mely által elkerülhetővé válik számukra a börtön. (Mondani se kell, mennyire aktuálisak napjainkban ezek a több évvel ezelőtt leírt szavak… Természetesen nem Reich az egyetlen, aki ezt látja. Az általam igen sokra tartott pénzügyi szakember, Raghuram Rajan is világosan leírta, már 2010-es sikerkönyvében az amerikai kapitalizmus fent idézett visszásságait.)

Reich szinte azt mondja, hogy Amerikában a gazdagok számára eljött a szocializmus… Idézi, hogy nemcsak a makroszinten, de a mikroökonómiában, a vállalatgazdaságban is markáns változások mentek végbe. A vállalatvezetés célfüggvénye nem a stakeholderek, vagyis az összes érdekelt előnyének maximalizálása, hanem csak a shareholderek, a részvényesek igényének kielégítése lett. Ezt lehetővé tette a szakszervezetek szerepének letörése, és a Wall Street szabályozásának túlzott liberalizálása. A cégvezetés a profitmaximalizálást az ellenséges cégek átvételével, a bérek leszorításával, elbocsátásokkal, kiszervezésekkel érte el. Hozzáteszem, hogy mindeközben a saját részre történő részvény-visszavásárlásokkal nagyszerű bónuszlehetőségekhez juttatták a menedzsmentet… Igaz, az általános közgazdasági képzés nem adott segítséget a korszerű menedzsmenttechnikák tanításához, az innováció korában… A könyv értékelői szerint erre nem utal a szerző.[1]

Az író rámutat arra, hogy a dolgozó rétegek háromféle választ adtak az őket érő kihívásra:
1. Fokozódott a nők munkába állása.
2. Hosszabb ideig, több állásban dolgoztak a munkavállalók.
3. Kölcsönökből egészítették ki a jövedelmüket.

Igen, Amerika lakossága egyre jobban eladósodott. (Ahogy Rajan írta: „Egyenek hitelt!”.)

A szerző láttatja, hogy a nagy váltópártok között – bár van némi különbség a szociális érzékenység terén – a vagyonkoncentrációt illetően az álláspontok sajnos nem különböznek. Pedig Reichnek sincs jobb ötlete, más válasza, mint hogy a szavazóknak kellene okosan dönteni annak érdekében, hogy az anomáliákat ki lehessen igazítani. Számos törvény módosítására lenne szükség, mindenekelőtt a kampányfinanszírozásnál és a Legfelsőbb Bíróság működésének szabályozásánál. Kérdi azonban az ember, hogyan, amikor a gazdag cégek adományaikkal mindkét nagy pártot a markukban tartják?

Reich szerint el kell felejteni a *jobb–bal* politikai megosztást. **Az igazi ellentét: *demokrácia az oligarchiával* szemben.**[2] A mindenkori elitek sajnos számos eszköz révén elérik valahogyan, hogy a tömegek akceptálják az ő jogukat a hatalomhoz: vallások, dogmák, ideológiák segítségével…

Igen, ezeknek a megváltoztatása lenne a legfontosabb feladat. A manipulációs lehetőségek csökkentése… Mindehhez természetesen nehéz valós megoldási alternatívákat kínálni. Ebben kevésbé erőteljes a könyv, mint a bírálat megfogalmazásában, de azért a maga bírálat miatt is megéri, hogy elolvassuk. Azért, hogy kiábránduljunk abból az illúzióból – már akinek még van ilyen –, hogy Amerika példát mutat, merre kell haladnunk.

[1] Az ismertetéshez felhasználtam *Joseph Oddo* recenzióját: Review of The System: Who Rigged It and How We Fix It https://www.linkedin.com/pulse/review-system-who-rigged-how-we-fix-joseph-oddo

[2] Az oligarchikus államok rangsorában Amerika viszont csak a 26. helyen áll. Lásd erről korábbi ismertetésünket (két témával korábban).